

Vragen en Kinderen

door Arnold Evers en Jacqueline van Kampen

Vraagfilosofie

Kinderen die hun eerste taal verwerven begrijpen al bij voorbaat dat je met taal vragen kunt stellen. Je kunt niet zeggen dat die mogelijkheid op zich geleerd wordt. Dit blijkt uit een serie gesprekjes die gedurende vier jaar eens in de veertien dagen gemaakt werd met twee meisjes, Laura en Sarah. Naast uitroepen en mededelingen verschijnen vrijwel gelijktijdig in de kindertaal speciale vraagvormen en die vraagvormen corresponderen met mogelijke antwoordvormen. Bijvoorbeeld *Mama nou?* als tegenhanger van *Mama nog!*. En dat blijft zo. Wanneer het meer gevorderde type *Mama is daar!* verschijnt, kun je erop rekenen dat tegelijkertijd *Is mama nou?* verschijnt.

Het gaat bij die vragen niet alleen om verzoeken. Even vaak vraag het kind om informatie, zoals in onderstaande moeder/dochter scène.

“Ga jij dat voor pakken?” vraagt mijn tweejarig dochtertje Sarah wantrouwend. Ik heb een fietspomp in mijn handen. Tamelijk werktuiglijk antwoord ik: “Voor de fiets te maken.” Dan verbeter ik mijzelf: “Om de banden op te pompen.” Ik wil zelf liever geen kindertaal gaan spreken. Ik hoor mijn dochtertje vergenoegd mompelen: “Banden oppompen.”, alsof dat een mooie vondst is. Dan komt keihard de officiële versie: “Jij gaat banden pompen, hè mam!”.

De vraagzin *Ga jij dat voor pakken?* is mooi. Sarah richtte zich op informatie als een ding op zich. Het ging er niet om iets gedaan te krijgen. Het ging alleen maar om informatie. De vorm van de vraag was ook mooi. De vorm van de vraag bepaalde al wat de vorm van het antwoord zou kunnen zijn. De moeder vloog daar zelf in met het onbeholpen antwoord *Voor de fiets te maken*.

Wanneer hele beweringen een tegenhanger krijgen in een vraagvorm, zie je het denken dat steunt op taal. De vorm van de vraag ontwikkelt zich nog verder wanneer het gewenste antwoord beter omschreven gaat worden. Met twee liet Sarah de vraagwoorden bijna altijd weg. Met tweëneenhalf ging ze vraagwoorden invullen. Dus met tweëneenhalf gebruikte ze zinnen als *Waar ga jij dat voor pakken?* en direct verschijnen nog veel preciezer vormen als *Welke band ga jij pompen?*. Met drie jaar verschenen de indirecte vragen van Sarah. In de periode van drie tot vijf jaar overtroffen indirecte vragen zelfs de eerdere directe vragen.

- (1) a. weet je niet wat je moet doen? (Sarah 3:2,13)
b. welk boek denk je welk ik ga lezen? (Sarah 4:7,4)

Enkelvoudige vragen gaan direct over de wereld. Bij de hogere vragen met 'weet je' en 'denk je' is het de vragenstelster duidelijk dat opties nog geen werkelijkheid zijn, maar iets subjectiefs en dat je daarmee iemand leert kennen.

Dat is heel erg merkwaardig. De filosoof Popper (in 'Objective Knowledge') geloofde dat men in eerste instantie drie werelden of werkelijkheden zou moeten onderscheiden: 1) een wereld van dingen; 2) een wereld van subjectieve ervaringen; en 3) een wereld van ideale verhoudingen, zoals de symfonie van Sibelius of de tafels van vermenigvuldiging. In taalvormen wordt dat dan: 1) *Is dat boekje leuk?*; 2) *Welk boekje denk je dat leuk is?*; en 3) *Zijn boeken leuk?*. Die 'denk je' en 'weet je' vragen lijken in elk geval zoiets als de verbalisering van Popper's tweede wereld. Men kan het vermoeden hebben dat elk van de drie werelden gelijk staat met het opzetten van redeneerschema's, een logica voor zo'n wereld. En die logica kan niet zonder een taal met vormen voor vragen en beweringen. Tenminste, misschien is dat wel zo.

Bij pogingen een jonge chimpansee Nim Chimsky taal te leren viel het op dat Nim wel verzoeken in taal uitte. Ook reageerde hij op verzoeken van zijn verzorgers. Hij stelde alleen geen informatievragen. En er was nog iets. Nim komt in het verslag wel naar voren als een bescheiden, intelligente en gevoelige jongeman, maar toch ook als een uitgesproken 'no-nonsense' figuur. Grammaticale informatie, zoals lidwoorden, hulpwerkwoorden, voegwoorden en werkwoordsverbuigingen liet hij weg. Communicatie in het krantenkoppenproza van de tv-nieuwsdienst had zijn voorkeur. Dat lukte nog wel, gericht denken lukte

echter niet. Men zou dus de volgende speculatie kunnen maken. Grammatica lijkt een soort van overbodigheid te hebben, maar een volstrekt onvermogen de grammaticale extra's toe te voegen heeft gevolgen. Als genichte vragen, ontkenningen, voorwaardes en alternatieven niet goed vastgelegd kunnen worden, zullen ze geen langdurige, geconcentreerde aandacht meer krijgen. Soms is die aandacht toch nodig. Nim, die zich helemaal geen grammatica had aangeschaft, kon daar bijna over mee praten. Waarschijnlijk doemde af en toe bij Nim een specifiek idee op, maar was het hem in de stroom van zijn indrukken nog mogelijk dat lang genoeg vast te houden om alle implicaties te overdenken?

Vragen met een lege plek

Hetel anders zijn de kleine kinderen. Ook tweejarigen gebruiken taal in concrete situaties. Communicatief gezien kunnen de grammaticale elementen en markeringen dus ook voor hen niet zo belangrijk zijn. Ze zijn wat dat betreft in dezelfde situatie als Nim Chimsky of de krantenkoppenspreker. Maar dat is voor de peuter kennelijk geen overweging. Gestuurd door een geheimzinnige intuïtie en met een prachtig gevoel voor hoofd- en bijzaken, maken kinderen zich in fasen de uitvoerige vraagmarkeringen eigen. Redeneren, alternatieven vastleggen is hen eigen, zoals het de chimpansee eigen is met vier handen een boom in te klimmen.

De volgende reeks toont vroege vraagmarkeringen bij Laura en Sarah. De kinderen kennen wel vraagwoorden en incidenteel maken ze er ook wel gebruik van. Toch blijven de vraagwoorden nog lang weg. De tussen haakjes geplaatste vraagwoorden zijn toegevoegd om te laten zien hoe dicht de productie van Laura en Sarah eigenlijk al aan zit tegen het correcte gebruik.

- (2) a. (wat) zit hier nou in? (Laura 2:8.22)
 b. (wat) komt daar nou aan? (Sarah 2:3.26)
 c. (wat) gaan wij nou doen? (Laura 2:11.9)
 d. (wat) zeg je nou? (Sarah 2:1.19)
 e. (waar) zit de vogeltje nou op? (Sarah 2:5.4)
 f. (wie) heb dat daan nou? (Sarah 2:4.18)
 g. (wie) is deze van nou? (Laura 3:1.19)
 h. (waar) ben je nou? (Laura 2:3.13)
 i. (waar) is hondje nou bleven? (Laura 2:9.22)
 j. (hoe) heet die jongen nou? (Sarah 2:8.4)

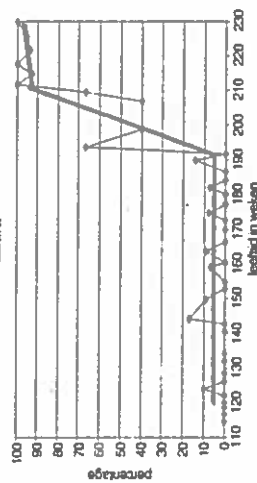
k. (hoe) komt dat?

(Sarah 2:5.26)

Het vraagwoord is door de kinderen weggelaten. De persoonsvorm, die er wel is (*heb/zieg/is/heel/gaat*), komt daardoor op de eerste plaats. Normaal zou de persoonsvorm op de tweede plaats staan, na het eerste zinsdeel. Kinderen die de vraagwoorden nog niet invullen hebben die plaatsregel voor de persoonsvorm wel geleerd. In geregistreerde gevallen ontstaat de juiste plaatsing van de persoonsvorm bij tweejarigen in minder dan 10 weken (Ruhland, Wijnen en Van Geert 1995). Daarna steunen de kinderen op de persoonsvorm bij het vormen van vragen. Ze hoeven in V-2nd talen niet direct de vraagwoorden toe te voegen om het effect van een gerichte vraag te bereiken. De persoonsvorm komt immers op de eerste plaats.

Het invullen van de vraagwoorden, kennelijk een karwei op zich, kan enige tijd op zich laten wachten. Laura begon er pas in ernst mee toen ze meer dan driëneenhalf jaar was. Daarna was het in 20 weken bekeken. Hieronder ziet u een diagram met veertiendaagse meetpunten. De curve is nogal piekerig omdat toevalsfactoren een onvermijdelijke rol spelen bij de gesprekjes die zo'n driekwartier duurden. De rechte lijnen die door de curve getrokken zijn, vormen een intuïtieve schematisering van de omslag bij vraagwoordinvulling.

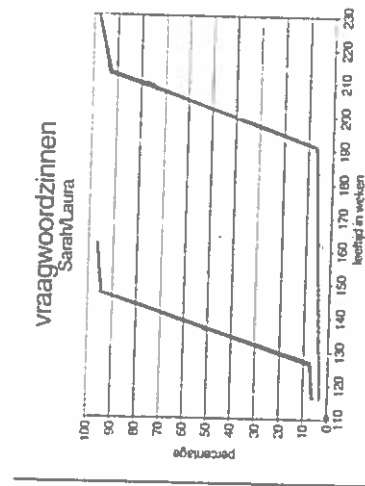
(3) vraagwoordzinnen
 Laura

Ruwweg lezen we het volgende beeld in de grafiek. De vraagwoorden verschijnen al met tweeënehalf jaar, maar vormen eerst slechts 10% van het mogelijke gebruik. Wanneer de grafiek definitief door de 10% grens heen gaat, bereikt hij al

snel, namelijk na 20 weken de periode waarin het weglaten van het vraagwoord marginaal wordt. Dat schematische beeld geven we aan met de rechte lijnen.

Het diagram hieronder laat dezelfde schematisering zien, maar nu op de vraagvoordencurve van Sarah. De schematisering van Laura is toegevoegd. Dat geeft de mogelijkheid Sarah en Laura te vergelijken. Sarah begint bijna anderhalf jaar eerder aan de omslag, maar ook bij Sarah heeft die omslag een definitief karakter en vindt wederom plaats in 20 weken.

aantal vraagwoordzinnen zonder vraagwoord in de Sarah-files: 127
aantal vraagwoordzinnen met vraagwoord in de Sarah-files: 370
aantal vraagwoordzinnen zonder vraagwoord in de Laura-files: 228
aantal vraagwoordzinnen met vraagwoord in de Laura-files: 263

Verdergaande vragen

We hebben het idee dat de verschillen tussen Laura en Sarah niet uitzonderlijk zijn. Er zijn behoorlijke tempoverschillen bij de eerste taalvererving. Theoretisch en praktisch is dat heel intrigerend. Hebben sommige kinderen minder oefening nodig en pakken ze grammaticale regels sneller op? Of hebben ze allemaal ongeveer evenveel oefening nodig, maar zijn sommige kinderen veel meer met taal bezig? De vloggers pakken dan binnen dezelfde tijd veel meer taal op uit het taal-aanbod. Op zulke vragen is misschien wel een antwoord te vinden.

Behalve groei in de grammatica is er ook groei in de woordenschat. Woorden worden geleerd en onthouden voor zover ze met een zekere frequentie

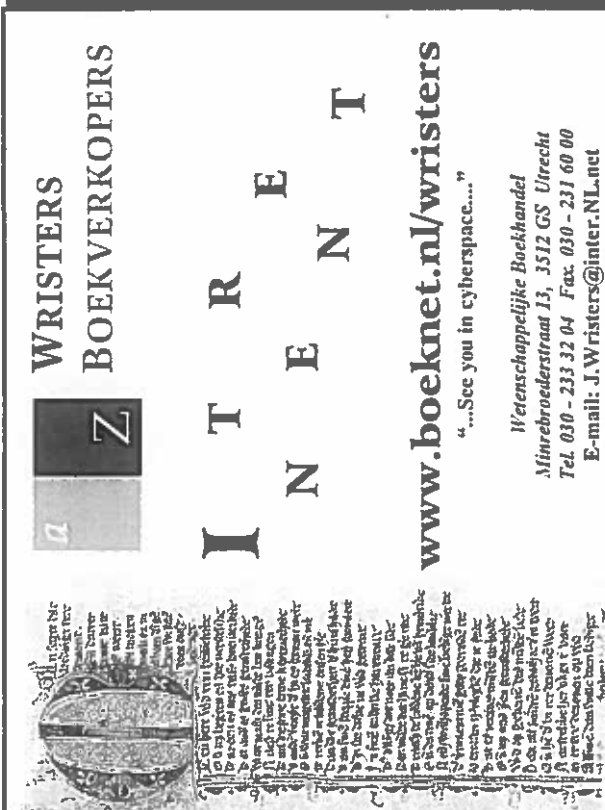
voorkomen. Een meer omvangrijke woordenschat kan alleen worden vastgehouden wanneer ze met een zeker tempo door grammaticale constructies heenstroomt. Dan maken woorden verband met het geheel van wereldwijshheid dat opgebouwd wordt. De beide processen, opbouw van de woordenschat en vererving van de grammatica, staan in principe los van elkaar, maar ze ondersteunen elkaar wel over en weer. Uitbreiding van de woordenschat geeft meer confrontatie met grammaticale vormen en grotere kennis van de grammatica geeft een meer preciese betekenis aan de woorden. De volgende gedachtengang is nu mogelijk. Stel dat we een min of meer betrouwbare index kunnen vinden voor de omvang van de woordenschat op het moment dat de vraagwoordinvullingen serieus over de 10% komen. Dan hebben we een maat in handen voor de hoeveelheid zinnen die het verwerven van de vraagwoordplaatsing gekost heeft. Wij verwachten dat dit aantal zinnen voor bijvoorbeeld Sarah en Laura dan ongeveer hetzelfde zal blijken. Het is natuurlijk ook mogelijk dat Laura pas bij een veel grotere omvang van haar woordenschat overging tot het invullen van het vraagwoord. Dan is de vererving van grammatica kennelijk een veel meer onafhankelijke factor en meer te vergelijken met hinkelen, melodie onthouden, neusje snuiten, veters strikken of legpuzzelen.

Het is ook praktisch interessant om hier meer van te weten. Laura had met drie jaar een langdurige geschiedenis met oortonsteking achter de rug. Zonder nu al te inhoudelijk in te gaan op de testproblematiek, formuleren we in elk geval de volgende globale vragen. Stel, een kind krijgt een verminderde taal invoer, bijvoorbeeld door een gehoorgebrek. Hoe blijkt de verminderde invoer in zijn/haar taalproductie? En hoe construeren we extra invoer? Ook wanneer er helemaal geen deficiëntie is blijven dit type vragen van belang. Stel, we hebben 100.000 zesjarige die helemaal bij zijn. Kunnen we dan op meer dan intuïtieve gronden aangeven welke taalconstructies gewenst zijn bij leesstof? En wat betekent 'helemaal bij', wanneer is een zesjarig kind 'helemaal bij'? Het kiezen van een geschikte index voor de omvang van de woordenschat is dus een theoretisch en praktisch belangrijke eerstvolgende stap. Gelukkig is er op dit gebied al veel ontwikkeld. Maar dat is een volgend verhaal.

Arnold Evers is docent en Jaqueline van Kampen is junior onderzoeker, beiden zijn verbonden aan het OTS.

Referenties

- Kampen, N.J. van (1997) *First steps in wh-movement*, proefschrift UvA/OTS.
- Popper, K. (1972) *Objective knowledge: an evolutionary approach*, Clarendon Press: Oxford.
- Ruhland R., Wijnen F., and P. van Geert (1995) 'An exploration into the application of dynamic systems modelling to language acquisition', in: *Approaches to parameter setting, Amsterdam Series in Child Language Development 4*, 107-134.
- Terrace, H.S. (1979) *Nim*, Knopf: New York.

WRISTERS
BOEKVERKOPERS

I N T E R N E T

www.boeknet.nl/wristers

"...See you in cyberspace..."

Wetenschappelijke Boekhandel
Mijnbroederstraat 13, 3512 GS Utrecht
Tel. 030 - 233 32 04 Fax. 030 - 231 60 00
E-mail: J.Wristers@inter.NL.net